

ИЗЛАЗИ ТРИ ПУТ У МЕСЕЦУ И СТАЈЕ 60 ГР. ГОДИШЊЕ.

ГОДИНА

5

1868

ВОЈИН

БРОЈ

27

20. Септембра.

ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ, ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Драгашевић, официр.

Мисли о војноме устројству (свршетак). — Положаји (наставак). —
Суваров (наставак).

Мисли о војноме устројству.

(Троши и Шангарње.)

(Свршетак.)

Ми се не можемо да ишчупамо од традиција. „Но традиције су само узрок безбрижности; оне су више војске упропастиле, него што су помогле.“ (Ренар.) — Да би се ма колико сачувало превасходство над противником, преко је потребно мењати тактику сваки 10 година.“ (Наполеон I.)

И како би се начудили наши правилшки фанатици, кад би погледавши на истинско изучавање војне науке, видели, е су наша правила плод размишљавања Леополда Десавскога — творца пруске пешадије XVIII. века, е је тактика северних држава — Прусије и Русије — развијена метода француске царевине, израђена на основу најновијих радова: кримскога, талијанскога, данскога па и Американскога.

Ми смо више пута говорили а и опет велимо, да се замршена војничка правила замену простијима; да се војничка школа почиње гимнастиком,

но простом и свима приступном, а не педантном, коју људи раде редом и без воље, као кулук; да се **ведбања гарнизонска**, скраћена, уједињена и освежена, допуне практичким правилом **бојних маневара** у неколико само страна, а што је свима приступно; да се из овог правила избаце сви наводи команди; да се средствима за извршење и намером постројења не гледа толико да се узбуди маса савлађивањем тешкоћа или достизањем чистоће и правилности, колико на неопходно тесни круг **кориснога** и **могућнога** на дан битке; на послетку да се буквални одговори на памет из правила као к све оно што се односи на теоријски *tour de force*, са свим избаци из војничкога образовања.

Правила о **бојним маневрама** не ће схваћати у се, као до сад, образовање целине маса у дугачким линијама. Она ће се применити на радње **дивизија**, уз које ће **вазда ићи** и артиљерија. Ми би додали овде и коњицу, кад се не би бојали, да се не ће увући навике употребљења њенога у ситним деловима, што је противно начелу преимућне употребе њене целим масама. За тим укупне маневре сва **три** рода војске треба да се чине у учевним логорима, чије уређење ми толико силно захтевамо. Очеvidно је, да се овакога рода ведбања не могу никојим правилима да одреде.

Изложив главне основе спремања војске за ратне цели, Троши посвећује наизад, неколико глава и самој војсци, путовању, боју и тренутима несреће. Намера је ових глава та, што је писац хтео да још једном потврди, колико се истина рата не слаже са

мирнима његовим представама, и колико наравствени живаљ у њему надмашује све остале.

Да не би понављали оно што се једном већ рекло, ми ћемо се само задржати на томе, где писац према одушевљењу меће истинити, чврсти војни дух.

Одушевљење у оружане силе ствара оно, што маршал Бижо називаше „les ardeurs du depart.,” *) ватра, која нигда не може да издржи дуге тешкоће и оскудице а још мање да сноси несреће. Па и код редовних војска, кад су у киши од зрна, одушевљење мало помаже, особито у оним тренутцима, кад само ред и хладнокрвност могу дати успеха. За доказ — вели Троши — навешћемо речи маршала Бижо-а, које он рече о нападу на положај:

„Ја сам служио 7 година на пиренејском полуострву. Не једном сам ја, командујући самостално, тукао енглезе у малим борбама. Ал на жалост, за све то дуго време, ја сам мало видео великих битака, где енглеска војска не би била надмоћнија од наше. Узрок је био јасан. Ми смо јуришили на противника, заборављајући на искуство, без и какве разлике свагда на један и исти начин, и што нам испадаше за руком према шпанољцима не испадаше нам са енглезима. Они су обично поседали положаје, добро изабрате, неколико таласасте, на којима су показивали само мањи део војске. И почињала се канонада као што треба. Не дочекавши њена дејства, хитно, не упознавши се с положајем, не дајући себи времена да се размисли, којим би се путовима могло с крила напасти или обићи, — ми кретасмо се

*) Лепо би се то могло рећи по нашим тренутна бујност. Пр.

напред, хватајући што но веле бика за рог. Дошав на 1000 корака до инглеске линије, наши су војници почињали у немиру разговарати се и ускораваху корак — знак да већ отпочиње наред. Инглези, ћутећи с пушкама код ноге, изгледаху у својој недвижној мирноћи као дугачка црвена стена, која јасним видом својим силно утицаше на дух новајлија.

„На скоро, с приближењем одстојања, у нашој војсци почињаху одјекивати узвици „vive l'empereur напред; на бајонет“! Корак прелази скоро у трк, редови се комешали, говор се обраћаше у шум, многи су у ходу пуцали. Инглеска линија, као и пре, ћутљива и мирна, држећи пушке код ногу и онда, кад ми бејасмо од ње једва 300 корака, — по изгледу, и не мишљаше на ужас, који ће се до који тренут на њу да сруши.

„Контраст је чудноват излазио. Мало ко од нас да се ћутећи не питаше што то непријатељ не почиње да пуца, и мишљаше да ће се та ватра, толко уздржавана појавити у тај мах са свим незгодно. Наша се ватра утишаваше. Наравствени утицај тишине која је у рату вазда надмоћна, почиње се силно колебати у души нашој.

„У овоме тренуту тешкога чекања, инглеска стена учинила је полу-десно (узела на „готовсв“)“. И утицај, који се ничим не може да разјасни приковао је у место уредан број наших војника. и они бацаху зрна на срећу. Скупљен, сигуран плотун противнички побркао нас. Поражени, ми узмицасмо на траг једва уздрживајући се, и само три громка „ура“ нарушише наизад ћутање противничково. С последњим узвиком они сунуше на нас; ускоравајући

наше неуредно одступање, но на највеће наше чудо не занесоме се гођењем, и прешав стотину корака они се мирно враћају у своје линије, да очекују нове јурише које ми предузимасмо често под истим условима с истом несрећом и новим губитцима.“

Из овога што до сад говорасмо, читаоци могу лако сами закључити, колико је Трошијева књига интересна. Она ће, заиста силно увредити француско самољубље; но пошто пређу први утицаји незадовољства, мораће ју се појавити следства корисна, па и не само за француску. Трошијева књига отвара широко поље мишљењу свима војницима у опште.

Положаји.

Од Лера.

(Наставак.)

Из реченога се види, у како тесноме одношају стоји тактика и пољска фортификација. Ова управо и није ништа друго до одељак оне, која се бави решењем питања како да се усаврши земљиште, те да војске могу лакше постизати ову или ону бојну мету.*) Историјским се путем ова свеза

*) Ово је гледиште потпуно усвојено у француској војсци. Тамо је законом одређено, да официри ђенералнога штаба, осим осталих дужности, имају не само општих појмова о ојачању положаја, но и да надзиравају још при њиховоме израђивању (Durat-Lasalle. Droit et législation des armées de terre et de mer. Services des armées. Chapitre II, p 222), а инжењери се сматрају као специјалисте у области сталне фортификације. Корпусу је инжењерскоме дужност: да подиже стална утврђења, да раде при нападу и обрани градова и да проматра при томе послу. Њима се може дати такођь и да подижу пољска утврђења. (Тамо.)

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

и одношај може још лакше да покаже, а на име тиме, што су у свима временима тактичке измене изазивале измене у роду и карактеру утврђења. Таким се начином само, могу да разјасне она честа утврђења из свршетка XVII и почетка XVIII, која се у пркос захтевима данашње тактике, у једноставним непрекидним линијама протезаху; њих условљаваху ондашњи тактички бојни редови, по свој линији једнако снажни. И при томе услову, према нападу непријатељскоме, који на свима тачкама бејаше једнако снажан, морао је и бранилац да противу стави и противство свуда једнако снажно; а томе услову најбоље одговараше једноставна линија. И кад се бојни ред војске искомада а самим расположењем војске за бој реши питање о најбржем сасређењу ватре или војске на ма којој тачци, — и једноставно утврђене линије морадоше уступити пред испрекиданим, и на послетку, с увећањем значаја резервама у најновијој дубокој тактици: прометнуше се грдна утврђења у нова, где се опкопаваху само поједине тачке **положаја** (таки је карактер данашњим утврђењима). То ће се још боље видети из овога, што ће одмах доћи.

Преображај линијске тактике у управу, захтео је и корених измена у решењу питања — како да се од сад **положаји** утврђују.

Преврат се тај у тактици овим изразио:

1) Бојна се поља пренесоме на земљиште разнога карактера.

У пољској се фортификацији показао:

1) Сваки дјун у неколико постаде искуствени заклон и према томе појамно је, ређе се тражаше садејство утврђења. И доиста, из свога времена — Наполеоновог дугог, може се показати само незна-

2) Окретност и брзина на пољу, а особито на бојницама пољима, разви се у толико, да се с пређашњом ни сравнити не може. »Ићи по 8 сах. на дан, борити се, гонити и по том одмарати се. Ја другога начина не знам. « Наполеон I. — У 1809, просторију од Регенсбурга до Беча. 100 сахата, у борби и честима застајкивањима (у след покварених прелаза преко Ина, Траунене...) Наполеон пређе за 17 дана, од 24. Априла до 10. Маја, т. ј. око 6 сах. на дан. Ова необична брзина представља живу противност маленој подвижности војске XVIII. века, кад се, по ондашњем изреку, прелазила једна миља обично за 14 сахата (une lieue 14 heures).

3) Чврст Фридрихов бојни ред искомада се и нарочито постојаше снажне резерве. Тиме се од сад могло за веома кратко време на извесној просторији да сасреди велики део војске, и у обрану се унело активно начело, у широким размерама.

тни број утврђених положаја (Калдијери 1804, Лобау 1809, Бородино 1812, Бауцен и Дражђани 1813).

2) При садашњем начину војевања, који је више основан на брзој путовању него на обрани за времена изабраних и утврђених положаја (на чије извршење ретко ће бити више времена од 12 сахата), — не може се, у највише прилика да подижу сложене грађевине: као што се то могао да чини у оно доба, кад се војске полагао крегаше; и сад, не узимајући у рачун дотеривање разних земљаних предмета, који се налазе у положају, — морамо се у највише прилика задовољавати утврђењима на брзу руку, таквима која од ока заклањају, са пресеком као код трампаје.

3) Комадање бојнога реда и образовање снажне резерве, захтеваше и комадаше пређашњих непрекидних линија (напре са међупросторима а најзад утврђивање одвојених тачака на положају). Даље, с појавом резерва, постаде нов, веома важан акт обране утврђења. Пређе, са немања резерве, пад грудобрана бејаше последња заштита утврђења; сад, кад је резервама дата тако важна улога, кад с падом грудобрана не свршава се, но тако рећи само отпочиње се обрана, — особито се брижљиво мора помислити на све оно што може да узвиси снагу резерве; то се постиже тиме, кад се на шанцу не прави грљан, који

само наморава браниоца да уским фронтом испада, или да шанац из нова узме, ако би непријатељ успео да га отме. Што нема гркљана, не треба се нимало бојати тога, да нас непријатељ може обићи и с леђа напасти, јер има резерве, а догод она не буде уништена, све дотле опход није опасан. Таквим начином, духу садашње тактике највећма одговарају утврђења без гркљана. Појамно је, да не би паметно било, кад би се овако безусловно узело, јер у прилици, где слаби одред има да поседне точку какву, веома удаљену од главне резерве, — ту ће врло умесно бити затворено утврђење.

Из свега се овога види прво, како су тесно везане тактика и пољска фортификација, најмања измена у овој, постаје у след нових захтева оне; и друго, последи превраћт тактике изразио се у пољској фортификацији тиме, што се сад у опште ређе тражи садејство пољских утврђења, што она морају бити простијега основнога цртежа, а при том у више прилика отворена без гркљана. У опште, при садашњим условима, под спремљеним положајем разуме ће се ојачани разни земљишни предмети, који се налазе на изабратоме положају, и у међу просторима ових, где треба, подигнута малена постројења у намери да од погледа заклањају.

Што се тога тиче, како да се утврде положаји, кад времена имамо за то, како да се подигну утврђени догори, градићи, ту је, већ друга ствар, и према више или мање сталној тактичкој цели, гледаће се да се земљиште спреми за упорну обрану, да

ШТО је могуће мањи број војске за то треба У овој је прилици земљиште, у извесном смислу, доиста, главан живаљ. Инжењер расицље сва средства свога искуства, само да такоме положају да онодне браничке снаге, да замени извештан проценат војске. И према томе, колико је инжењер ту цел постигао, дужност обране, даваће се већем или мањем делу војске. Ако је инжењер успео својим искусним ојачањима дати максимум силе, број ће одреда достићи минимум силе; у противноме случају, последњи ће бити силнији, према јачини положаја. На исти начин, одред (гарнизон састављен према снази и захтевима из рана спремљеног положаја), поседујући тако положај, потпуно примењује свој распоред на она ојачања, која је инжењер извршио. У опште дакле, у свакој прилици, како сила, састав одреда тако и распоред његов (тактично начело) примењује се на силу и карактер утврђенога положаја (начелу фортификацијскоме. *)

Поседање утврђених положаја за обрану не разликује се готово од онога што смо рекли за поседање неутврђених положаја; сва ће разлика у томе стојати, што се овде војска може шире да размести. Напад на утврђени положај стајаће или у напау једне или више точка, које су (сетивши се карактера нових утврђених положаја) или нарочита

*) У осталом, и овде је, у извесном смислу, тактичко начело надмоћно. Инжењер, утврђујући ма какву точку, употребљује средства свога искуства како на земљиште тако и на начин напада непријатељског, који он себи мора да претпоставља. На прилику, у домаћу ватру и шанчевих или градских врхова налази се висина, с које би се могло добро да разгледа унутрашњост утврђења; он утврђује ту висину, заузимље је једним фортом, јер би је иначе непријатељ заузео....

утврђења, или ма какви земљишни предмети, доведени у браничко положење. Ако је дакле на утврђење напад, чиниће се онако, као што смо при утврђењима за се говорили: ако је на један или више земљишних предмета, онда ће се то опет чинити по начелима, која смо изложили говорећи о свакоме земљишном предмету за се. (Наставиће се.)

Суваров.

(Из Милутина и Шмита).

(Наставак.)

Много таквих изрека и суђења његових о ђенералима, беше растурено онда по Русији. Наисигурнија од њих су мњења његова о Кутузову, „хитар, кога и сам Рибас неможе обманути“, и о Каменском и Ивану Салтикаву. „Каменски, вели он, зна војну, ал војна њега незна“, чиме је хтео можда рећи: Каменски зна оно, што се онда називаше војно искуство. ал слабо је показао да је практичан ђенерал, „Ја незнам војну“, говораше са подсмехљивом скромношћу Суваров т: је: то, што тако високо дигоше егзерцирмајстори — непрактична и сложена учења и маневровања, — „ал војна зна мене“, т: је: онаква војна, каква се у ствари догађа. „Што се тиче најпосле Ивана Петровића Салтикова, заврши он смејући се, то нит он зна војну, нит она њега.“ А тај Иван Петровић беше онда један од најпотребнијих ђенерала.

Међу тим царица продужавајући покровитељствовати Суварова, намисли изнова дати му посла.

И томе узрок Потемкин беше. Он искаже царици своје јако неповерење према Шведској и предложи јој да у Финску пошље Суварова за то, да доведе у добро браничко стање ту опасну границу, тај гром, који не давно потресе окна њенога дворца. И доиста царица зовне Суварова, искаже му своје поверење, и заврши речима: „Ви сте ми крајње потребни у Финској.“ Суваров одмах поими ствар, оде кући, пошље за поштанске коње и другога дана већ из Виборга пише царици: „Ја сам у Финској и чекам ваше заповести царице.“ Такви лаконизми ни мало не беху чудни царици.

У току четири недеље он обиђе и испита сву границу, определи најважнија места и положише и нацрта план утврђења њихова. Пошље га у Петроград и они му наложе да та утврђења изврши. И то беше громовни удар за њ! У Турској грмљаше јошт војна; Инглеска, Пруска, Пољска наоружане грозе другом војном — какав рад, какве славе ту може бити! — а он овде да градове подиже онда, кад његови противници имају пуно прилика да се лаворикама иските. Тако се освети Потемкин без и каква помисла на користи земље своје, удалив са ратне позорнице најспособнијега војводу, који са највећим успехом могао би се употребити против овога нарочито непријатеља, коме он ужас беше.

Међу тим и Потемкин умре. Суваров дознавши о његовој смрти, ово је написао: „Овај човек, то је представљач земних сујета: бежите од њих мудри!“ — Речи, које би вредно било да стоје на надгробном камену кнеза Таврискога.

Године 1791 рат с Турском сврши се Јашким

миром. Суваров остане јошт и даље у Финској ба- већи се својом дужности са особитом бригом: обу- чавао је војску, осматрао градове, постројавао утвр- ђења. Старања његова око искорењивања увучених злоупотреба, на ново му нађу нових непријатеља. У Петрограду осуђиваху све његове поступке; у сви- ма распоредима находише они самовољство; ал нај- више викаше на њ, да он много изнурава војнике учењима, а особито, што је намислио, да уништи болнице, тако потребне за фински климат, који није баш здрав.

Суваров дубоко огорчен тима против њега упра- вљеним клеветима, најжешће их одбијаше у својима писмима, правдаше се и не штеђаше ни мало своје противнике. Што се болница тиче, писао је он: „Го- ворећи **замени**ти, ја разумем **испразнити** болни- це оздрављењем“. — К томе имаше он увек своје мњење о томе предмету: „Ја не трпим болнице; онај их љуби, који се не радује здрављу војничкоме. Ми- нерали и таква нега нису у војничком васпитању.“ ... „Кад дођох на управу у Финској, нађох 1000 људи у две болнице; сад их остаде само четрдесет. У бол- нице ваља да дођу они, што су тешко болесни, а оста- ли на кисео купус, дуван, рен — и нема болести.“

Поред других клевета против Суварова наро- чито викаху, као да се он слабо брине о војници- ма, жртвује их безчовечно и пријурисима, и у бит- мама, и у брзим походима, па и у мирно доба при учењима. Истина, Суваров не избегаваше боја, већ га јошт тражаше, претпостављајући увек један ре- шиви удар, дугим бесплодним походима; ал свако предузеће његово било је за раније смишљено, и кад

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

се он на ма шта решаваше, никад се не колебахе у извршењу: сталност и јака воља, то су најодличније црте свију његових дејства. Истина, тиме се је долазило по некад до силнога крвопролића; ал ко може стајати добар, да тако названи стратигијски маневри, опсаде, блокаде — не однесу више људи, нег битке, па макар и крваве. Болнице није волео он, јер их и сами војници мрзише; за умањавање у војскама болести и смрти, мишљаше он да је најбоље средство — свагда и у свему применити се обичном за простога Руса начину живота и навикама, мотрити, да би војска увек и на време добивала све што јој треба, искоренити грдне злоупотребе, каквих у то време сијасет у војсци беше. То је што му прибави толико противника и непријатности.

Тако прође и 1791 година, и са свим другаче, нег што се то надаше Суваров у почетку њеном. Дело, које је ваљало да му отвори ново слободно поље раду, на против потпуно му је затворило и пређашње ограничено, а бацило га је на друго са свим непријатно поље. Моћног виновника свему томе злу Суваровљевом већ више нема на овом свету, и опет никакве промене! Човек створен за рад, брзи освајач утврђења, сад је морао да постројава утврђења.

И онда, кад хиљаде нита, изатканих завишћу, све више и више замршаваху руско-пољску ствар, кад не остаде другога начина, до разрешити је мачем — тада онај, коме доцније суђено беше мачем је расправити, јошт једнако беше у средини изливених језера и долина финских, на староме своме

месту — као што вељаху његови противници, или у изгнању, као што се сам изражаваше. Његова душа била је узбуђена: он је чуо само слаби одјек народних израза; који хуиаше кроз далеки запад; он предчувствоваше, да је близу епоха озбиљне борбе, а гушаше га мисао, да ћеју вазда држати њега далеко од те страховите ратне позорнице. Ко знађаше својства његових страсти, а нарочито честољубље, тај појима, каквога је трења морало у његовима грудма бити.

То беше време, у коме велике, оживљене страшћу силе развише баријак једна против друге; време прелаза од старога реда на нови, кад све мораде други вид узети, не иде као обично лаганом постепеном изменом ствари, већ наглим, насилним преображајем. Ко у таквима приликама позна у себи снагу, тај се осећа несрећним, ако му околности забране да и он учешћа у тој борби имати може, а јошт несрећниим, кад зна да су узрок тој његовој несрећи други његови противници. У таквом скоро положају и Суваров беше. Он се тражаше од цара, да га у Пољску пошље, ал му ова одговори: „Пољске ствари не требају графа Суварова: Пољаци траже већ мира, а да остану онакви, какви пре беху.“

Најпосле отвори се за њ ново поље рада. На крају 1792 год. повере му сву војску, која беше у новорускоме крају, и он пун великих нада пође на опредељење своје у јужну Русију. Ал како га и те наде преварише! Он мишљаше да поправи свој положај, ал му овај постаде јошт црњи и гори. У Финској га тиштаху мала страдања. овде га пак стигну много већа, и он дође до тако непријатних окол-

ности, да најпосле у очајању хтеде жртвовати све своје и удалити се из земље. То беху судбине искушења, која се најрадије дотичу најдостојнијих људи.

Дошавши у Херсон, Суваров се забављаше обучавањем своје војске, прегледањем утврђења, инжињирским пословима. У то време добије он нове знаке царичине милости: Катарина, празнујући мир са Турском, није заборавила при томе пређашње заслуге Суваровљеве и особитима драгоценостима награди га. У сред неуморних и разноликих службених послова, Суваров је пажљиво пратио и ток политичких догађаја у Европи: проницавајући ум његов, провидео је из рана сву важност тадашњих догађаја у Вранцуској: он и у разговору, и у писмима претсказиваше беде, које ће снаћи Европу од страшнаг преврата на западу, и исказивао је потребу општег и једнодушнаг противљења свију владара, страховитом потоку револуције. Он беше највећи непријатељ револуционскоме духу; у дубини душе своје иако је негодовао, што је у Вранцуској пропала пређашња монархијска влада и иако је сачуствовао према ројалистима, који поднеше оружје за обрану законита престола. Суваров, са дозвољењем царичиним писао је и знаменитоме Вандејском вођи — Шарету. Видећи, како се безуспешно ђерманска војска бори против републиканске у првима походима, Суварову се досади, што и императорица, не ће да се прими учешћа у томе рату. Он званично заиште се од царице да може као својевољац ићи у ђерманску војску. 7. Јуна 1793 писао је управ царици:

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Премилостива царице.

Молим најпокорније ваше императорско величанство, да би ми дозволили ићи као својеволац у Немачку и савезну војску, а у исто време молим, да би висока милост вашег величанства продужила и даље бдити нада мном.“

А царица му је овако одговорила:

„Графе Александре Василевичу! Писмом вашим од 24. Јула (?) што ми овога јутра дође, ви тражите да као својеволац идете у савезну војску. На њ вам одговарам, да се сваки час умножавају наши домаћи послови, и на скоро овде можете имати велике војне практике; и тако не допуштам вам да поправите дело вашег ученика *) — који је иза Рајне по најновијима вестима. — Ја вас сада, као и вазда држим као јако потребна отаџбини нашој.

2. Августа 1793 год.

„Катарина.“

И доиста на скоро се извуче из корица мач Суваровљев: пољске ствари узеше тако опасна облика, да царица науми предузети решиве мере. Командовање целом војском у Пољској у први мах преда Румјанцову; ал 70 годишњи фелдмаршал, стари ослабљен болестима и непогодама, отклони од себе тако тешко бреме. Суваров — прими са живом радошћу: тада беше њему 64 године, мали растом, сувољав, нешто погрбљен и сам жалосно изгледаше; на глави његовој, рано оседелој, остало је само неколико гомилица беле длаке, лице му је било бо-рама засејано. ал изглед његов оживљаваше умни проницателни поглед: мале очи његове гореле су у ватри енерџије; он је сачувао необичну за његове године снагу и телесну и душевну; ваљано је јахао коње; у походу не знађаше за ни какве екипаже.

*) Принца Кобуршког.